

УДК 339.9:330.34:608

КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**Поснова Т.В., к.е.н.
Шиш А.В.***Університет державної фіскальної служби України*

Розвиток креативної економіки в Україні пов'язаний із розвитком креативних вмінь, збільшенням кількості творчо мислячих працівників та із зростанням кількості фірм в креативних індустріях. Рівень доходів представників творчого класу і компаній, що входять в креативний сектор, далеко перевищує середній загальнонаціональний рівень. У статті визначено сутність та основні напрями розвитку креативної економіки в Україні. Систематизовано основні проблеми інноваційного розвитку креативної економіки, серед яких кадрова проблема; відсутність відповідних нормативно-законодавчих актів; мала поінформованість населення, щодо перспектив розвитку креативної економіки; перепони, зумовлені бюрократичними маніпуляціями та відсутністю чітких механізмів приєднання до європейських платформ, є типовими для реалізації багатьох культурних програм тощо. У статті зроблені висновки про те, збільшення обсягів інвестування в креативну економіку в Україні може не лише прискорити загальні темпи розвитку української економіки, а й допоможе вирішити низку соціальних проблем, в тому числі еміграцію талановитих людей з України закордон.

Ключові слова: креативна економіка, інновації, людський капітал, економічний ріст, креатив, інтелектуальний капітал

UDC 339.9:330.34:608

CREATIVE ECONOMY IN UKRAINE: PROBLEMS AND PERSPECTIVNESS OF DEVELOPMENT**Posnova T., PhD in Economics,
Shish A.***University of the state fiscal service of ukraine*

The development of the creative economy in Ukraine is associated with the development of creative skills, increasing number of creatively thinking workers and growing number of firms in such industries. The level of income for representatives of creative class and companies that participate in the creative sector far exceeds the average national level. The article aims to determine the essence and main directions of development of creative economy in Ukraine. It gives the systematization of the main problems of innovative development of creative economy, such as the recruitment problem; the absence of the relevant regulatory acts; low awareness of the population about the prospects of the development of creative economy; the problems caused by bureaucratic manipulation and lack of clear mechanisms for accession to the European platforms, are typical for

many cultural programs, etc. The article summarizes that increasing investment in a creative economy in Ukraine can not only accelerate the overall pace of development of economy of the country, but also help to solve a number of social problems, including the emigration of talented people abroad.

Keywords: creative economy, innovations, human capital, economic growth, creative, intellectual capital.

Актуальність проблеми. У сучасних умовах одним з основних ключових факторів зростання продуктивності праці, впровадження нововведень і інновацій стає креативний (творчий) потенціал людського капіталу. Дана обставина обумовлена домінуючим характером в постіндустріальній економіці творчих і динамічних здібностей працівників, якими вони володіють і реалізують в процесі виробничої діяльності. Творчі динамічні здатності працівників становлять основу потенціалу фірми в створенні, інтегруванні, реконфігурації компетенцій відповідно до вимог швидко мінливого зовнішнього середовища. В результаті під креативним людським капіталом слід розуміти здатності і можливості працівників створювати і впроваджувати інновації на основі нестандартного творчого мислення і нешаблонного вирішення виникаючих завдань. Основою розвитку стає креативний потенціал людини.

Причиною уповільнення зростання і розвитку української економіки є не негативний вплив ззовні, а скоріше внутрішня недосконалість системи. Серед означених проблем невисока продуктивність праці, недоліки в системі освіти, відсутність мотивації до підвищення кваліфікації та робочої міграції. Відновлення якісного людського капіталу це одна з основних цілей проведених в країні реформ. До тих пір, поки якість людського капіталу не зміниться, не можна говорити про становлення в Україні саме інноваційної економіки. Тільки лише шляхом досягнення певного якісного рівня людського капіталу можна домогтися еволюційної зміни і формування креативного людського капіталу, який стане одним з провідних рушійних факторів розвитку інноваційної економіки країни. Варто зазначити, що міжнародний досвід свідчить про наявність можливостей мотивації креативного людського капіталу та підвищення його ефективності за рахунок посилення конкурентних позицій серед працівників різних сфер діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В цілому проблеми та напрями розвитку креативної економіки знайшли своє відображення в працях іноземних вчених, таких як Адорно Т. [18], Кушинг Р. [19], Савина М. [8], Степанов А. [8], Флорида Р. [11], Хокинс Дж. [12], Юрьєв В. [16] та інших. Серед українських вчених-економістів, що займаються вивченням креативної економіки можна виділити Андрощука Г. [1], Вахович І. [2], Мержвинську А. [6], Сотнікову Ю. [9], Чуль О. [2], Ястремську О. [17] та інших. Разом з цим проблеми та перспективи розвитку креативної економіки в Україні висвітлені не достатньо та потребують подальшого дослідження.

Метою статті є визначення сутності креативної економіки, обґрунтування сучасного стану та основних напрямів її розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Термін «креативна економіка» уперше був введений в науковий обіг в 2000 р. Джоном Хокінсом. Спочатку відповідно до його концепції, креативна економіка знайшла відображення в креативному бізнесі, що успішно розвивається. На його думку, особливість креативної економіки проявляється в системі специфічних соціально-економічних стосунків між власне економікою і творчим підходом до її розвитку і вдосконалення. Зрештою, це призводить до становлення і розвитку нових креативних секторів, які породжують креативну економіку загалом, в основі якої лежить інтенсивне використання творчих і інтелектуальних ресурсів [14].

Інше тлумачення терміну «креативна економіка» впроваджує Річард Флоріда. У основу виявлення специфіки креативної економіки ним була покладена ознака професій, роду зайняття працівників в креативній індустрії [11]. Нині поняття «Креативна економіка» нерідко ототожнюється з поняттям «Економіка знань», «Економіка творчості». При цьому йдеться про особливий сектор економік, заснованому, передусім, на різних видах інтелектуальної праці.

На думку багатьох відомих учених, креативна економіка стає і буде надалі однією з головних форм соціально-економічного розвитку.

На нашу думку, формування відповідного інтелектуального середовища, усієї системи соціально - економічних стосунків буде сприяти розкриттю творчих здібностей людей, створенням нових творчих ідей і успішно їх реалізації в усіх сферах життя. Саме креативна

економіка буде механізмом розкриття творчої енергії людей в нових соціально-економічних умовах постіндустріального суспільства.

Крім зазначеного ядром такої економіки є творчі, незалежні люди з новаторськими ідеями та винахідливістю, характерною рисою яких є міграція які між різними секторами економіки і створення рухомого творчого середовища.

Креативна економіка та культурний капіталізм впливають на благоустрій міст, а також стимулюють нову міську сегрегацію, сприяють до взаємопроникнення різних сфер мислення та зайнятості.

Новітня економіка переважно регулюється державними інституціями і реалізується через креативну політику, яка в свою чергу відображає ідеологічні принципи її творців (бюджетна підтримка, повна дотація, вільний ринок і т.д.) і тому креативна політика неможлива без чіткого розуміння що таке креатив.

Креатив (англ. Creative) — визначення, що характеризує продукт діяльності людини, створеної способом, що відрізняється від аналогічних, новизною підходу, творчим рішенням [4].

Основою креативної економіки є людський капітал, який в свою чергу можна поділити на такі складові:

- інтелектуальний капітал;
- креативний капітал.

Людський капітал - це сукупність фізичних, розумових підприємницьких здібностей людини, її знання, вміння, навички, професіоналізм, досвід, використовувані у виробництві товарів і послуг та забезпечують отримання доходу в майбутньому.

Креативний капітал – це здатність збагнути реальність глобальних подій, системно - цілісно бачити проблеми майбутніх подій і здатність їх вирішити.

Інтелектуальний капітал — це інформація й знання, які відіграють роль «колективного мозку», що акумулює наукові й повсякденні знання працівників, інтелектуальну власність і накопичений досвід, спілкування й організаційну структуру, інформаційні мережі та імідж підприємства [4].

Креативність та її значення для економічного розвитку сьогодні, більш ніж будь-коли, є предметом дискусій і досліджень як в академічними, так і в політичних інститутах. Креативна економіка розвивається так само швидко, як і об'єднує та впливає на решту

економіки. Показники торгівлі креативними товарами і послугами досягли 649 млрд. дол. у 2013 р., що перевищило більш ніж удвічі ті самі показники в період з 2002 по 2011 рр. [5].

Із зростанням креативу в економічному розвитку політики все частіше віддають належне креативності у своїх політичних програмах.

Основними чинниками, що визначають креативність, являються, з одного боку, такі особисті якості як чіткість, гнучкість мислення, чутливість до проблем, оригінальність, винахідливість, конструктивність та ін., з іншого боку, життєвий досвід і індивідуальні знання особи в певній сфері. Але останнє здатне одночасно, як приносити користь, так і слугувати обмежуючим чинником [8].

Креативність проявляється в активізації творчого потенціалу людини, його здатності творчо підходити до генерування ідей і рішення проблемних ситуацій. Креативність також проявляється здатністю індивідуума правильно і своєчасно реагувати на різні нововведення і новації. В зв'язку з цим поняття "Креативна економіка" асоціюється, по-перше, з оригінальною специфічною формою економічного мислення, що відрізняється від загальноприйнятих логічних типових схем і здатністю знаходити і реалізувати нові соціально-економічні зв'язки і моделі між явищами і процесами; по-друге, із здібностями привносити щось новітнє [6].

На сьогоднішній момент наша країна стоїть перед важким вибором стосовно нашої подальшої політики розбудови національної економіки. Глобальна криза економічної, політичної, та соціальної системи гальмує соціально-економічний розвиток держави та її регіонів, стає на заваді реалізації комплексних програм розвитку. Досвід розвинених європейських країн показує, що традиційні підходи до виведення країни із затяжної кризи уже не мають достатнього ефекту. Натомість бачимо справжній бум розвитку економіки 21-го століття. Остання стала пріоритетним напрямом національного розвитку більшості європейських країн та виступає одним із головних чинників, які здатні вивести економічну сферу на новий рівень, також сприяти соціальному розвитку цілої держави.

Ефективними для України буде використання досвіду пострадянських країн, у яких більш схожі соціально-економічні умови, наприклад Польщі та Естонії.

За ініціативою ЮНЕСКО в жовтні 2004 р. була започаткована Мережа Креативних Міст, яка об'єднала міста, що прагнуть обмінюватися досвідом, ідеями, найкращими практиками спрямованими на культурний, соціальний та економічний розвиток [20].

Саме тому основою розвитку суспільства має стати створення сприятливих умов для розвитку креативного потенціалу особистості. Така ідея пропагується і Проектом Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року, де інтелект, освіта, професійний досвід, соціальна мобільність, здатність до креативності та інновацій у професійній діяльності і соціальному житті визнаються головною складовою національного багатства та основним ресурсом соціально-економічного розвитку, запорукою високого креативного потенціалу суспільства [3].

На жаль, мусимо констатувати, що в Україні креативна економіка відсутня. Є окремі креативні люди, тобто, невеликий креативний клас. Невеликі організації, самозайняті люди, яких можна назвати гравцями креативного сектору. Але самого сектору у нас ще немає, що вже казати про економіку. Та, водночас, усі ці окремі гравці є учасниками глобальної креативної економіки. Наприклад, компанією Snapchat із США був придбаний український Lookserу, як додаток до цієї соціальної мережі. Чи наприклад компанія Grammarly, яка хоч і створена українцями і має основні офіси в Києві та Сан-Франциско, але працює на англійськомому ринку. Що таке креативна економіка і чи є вона в Україні? [13].

Розвиток креативної економіки в Україні пов'язаний з розвитком креативного уміння, збільшенням кількості творчо мислячих робітників і із зростанням кількості фірм в креативних індустріях. Рівень доходів представників творчого класу і компаній, що входять в креативний сектор, далеко перевищує середній загальнонаціональний рівень. Підтримка розвитку інноваційно-креативного сектора є одним з найважливіших кроків в області підвищення конкурентоздатності економік.

За прогнозами різних авторитетних міжнародних організацій, в перспективі 2020-2025 рр. найбільша частина доданої вартості створюватиметься в основному за рахунок інтелектуальних (креативних) чинників виробництва. Саме творчий підхід і креативність стануть визначальним і вирішальним чинником економічного розвитку в XXI столітті.

Саме креативний клас стане стержнем людських ресурсів в креативній економіці. Таким чином очевидно, що головним чинником економічного розвитку в ХХІ столітті повинні стати креативні людські ресурси, що володіють все більшою мірою здатністю креативного мислення в прийнятті і реалізації економічних рішень в усіх сферах народного господарства. Креативність, зрештою, буде головним потенціалом і інструментом разом з традиційними способами мислення і управління в економіці

В Україні є досить непогані перспективи розвитку креативної економіки, а саме : в Україні багато людей, які налаштовані докорінно змінити економіку, мають до цього хист, а також люди, які мають креативний початок. Одна з головних умов «нової» економіки базується на принципі індивідуальної творчості, а творчість – це насамперед креатив, і це наша досить сильна сторона.

Але на практиці ми можемо побачити, що існує багато перепон, які гальмують розвиток «нової» економіки.

Основною проблемою впровадження є кадрова проблема. Це можна спостерігати у багатьох секторах, де впровадженню креативної економіки заважає відсутність кваліфікованих та освічених працівників, працівників з нестандартним мисленням, креативним підходом, які зналися на новітніх технологіях та інноваціях, також можемо виокремити такі проблеми:

- відсутність відповідних нормативно-законодавчих актів;
- відсутність фінансових ресурсів;
- довгий термін окупності витрат на інновації ;
- відсутність чітко розроблених програм інноваційного розвитку креативної економіки;
- інтерес інвесторів вкладати кошти у швидкоокупні сфери діяльності;
- мала поінформованість населення, щодо перспектив розвитку креативної економіки;
- перепони, зумовлені бюрократичними маніпуляціями та відсутністю чітких механізмів приєднання до європейських платформ, є типовими для реалізації багатьох культурних програм [1].

За умови подолання цих перепон вимальовуються наступні перспективи: участь України в програмі «Креативна Європа», важливі, з огляду на євроінтеграцію та розвиток, креативні проекти отримають

фінансування. За умови кризи в державі, відсутності належного бюджетного фінансування креативної сфери, браку механізмів стимулювання інвестицій у креатив та творчий сектор фінансова підтримка креативних проектів є вагомим чинником розвитку креативно-культурної галузі. Реалізація багатьох проектів передбачає комунікацію та співпрацю з креативними менеджерами та діячами інших європейських країн [7].

Ймовірно, що в Україні розвиток креативної економіки почнеться з міст, а, можливо, навіть з міських кластерів, проектів, і буде поступово підніматись на регіональний рівень. Далі подивимось, чи буде це національний рівень.

Це так чи інакше вводить Україну до європейської системи креативного розвитку та ринку креативних послуг. Сама процедура участі в європейських проектах і відбір претендентів на отримання гранту, визначає європейський напрямок руху. Європа має великий, набутий протягом кількох десятиліть, досвід розвитку креативної економіки, креативних індустрій і креативних міст. Тож колаборація означатиме отримання європейського досвіду з розвитку культурних і креативних індустрій [2].

На етапі становлення інноваційної економіки все більшою мірою виникає, і продовжуватиме виникати потреба в розробці нових теоретичних, методологічних, методичних і практичних методів і підходів активізації, раціонального і ефективного використання креативно-інтелектуального людського потенціалу як головного джерела, стратегічного інструменту ефективного використання головної продуктивної сили людини в постіндустріальному суспільстві.

Усе це, безумовно, вимагає істотної трансформації усієї системи підготовки, професійної перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, адекватних особливостям креативної економіки. Такі кадри в першу чергу повинні мати здатність швидко перемикатися з однієї проблеми на іншу, швидко знаходити некопійовані, ефективні, нестандартні управлінські рішення, що забезпечують можливість принципового підвищення ефективності соціально-економічного розвитку, включаючи, передусім, функціональну, економічну, соціальну, екологічну, соціально – психологічну, інноваційно- інформаційну та інші види ефективності.

У Львові працюють над створенням одного громадського простору, який носитиме назву «Креативний квартал». Тут містяни зможуть

спілкуватися, відпочивати, працювати та обмінюватися ідеями. Суть «Креативного кварталу» полягає у реалізації простору, де могли б зустрічатися підприємці. Окрім того, планують створити центр навчання і розвитку дитини, ультрасучасний дитячий садочок тощо. До реалізації проекту залучатимуть найвідоміші світові компанії, а також Львівську бізнес-школу УКУ. Раніше повідомлялося, що такими компаніями стануть Intel, Cisco, Microsoft, Hewlett-Packard, Ericsson.

Засновник та CEO «Креативного Кварталу» розповів: «Це буде великий інноваційний культурний хаб, який поєднуватиме приблизно двадцять різноманітних проектів: стартап-бокси, коворкінги, антикафе, креативний ресторан, центр розвитку дітей, хакер-спейси тощо. Тобто це буде потужний і яскравий комплекс, у якому людина зможе отримати «апгрейд», навіть не будучи «айтішником». ІТ-спеціалісти становлять лише 30% аудиторії, на яку ми розраховуємо. Усі решта – це ті, хто вміє щось робити своїми руками та головою. Цей проект має на меті перетворитися на місце тяжіння для львів'ян, для людей, які хочуть трансформуватися у креативний клас, яких цікавить майбутнє міста, їхнє майбутнє та майбутнє їхніх дітей [14].

Вже на сьогодні люди відкриті до нових ідей, їх втілення у життя, реалізації творчого та інтелектуального потенціалу.

Висновки. Творчі люди сьогодні – це не лише художники, письменники, артисти – представники творчих професій. Творчість і креативність затребувані в різних сферах життя – в промисловості, у бізнесі, в управлінні. Креативність – неподібність, автентичність й специфічність, тому кожен товар, кожен ринок, кожна країна має свій власний потенціал, а особливість підходів, прийнятих рішень та механізмів реалізації забезпечує їм певну автентичність, а отже й попит на креативні товари й послуги.

Сьогодні новим ключем до успіху є здатність генерувати нові ідеї та перетворювати їх в інновації, на відміну від попередньої епохи, коли інструментами досягнення успіху було використання, інтегрування і здатність працювати з новими технологіями, тому можна сказати, що креативність є новою валютою у нинішньому глобалізованому світі.

Для реалізації політики щодо розвитку креативної економіки необхідне усвідомлення міждисциплінарної природи, а саме економічної, культурної, соціальної, технологічної та екологічної її складових. Спрямування цієї політики повинне бути направлене на забезпечення та

узгодження дій владних інституцій та механізмів, спрямованих на підтримку розвитку креативних та пов'язаних з ними галузей економіки.

Залучення іноземних інвестицій для фінансування інновацій в креативній економіці є досить вигідним напрямом її розвитку, оскільки завдяки цьому матиме місце використання передового досвіду іноземних країн забезпечення креативності. У свою чергу, розвиток креативних індустрій зрушить з місці інфраструктурне оновлення, збільшить кількість робочих місць, розвиватиме творчі на наукові ідеї. Тому молодь повинна бачити приклади успішного бізнесу в креативній сфері, можливості реалізації власного творчого потенціалу, заробляючи на цьому гроші.

Отже, збільшення обсягів інвестування в креативну економіку в Україні може не лише прискорити загальні темпи розвитку української економіки, а й допоможе вирішити низку соціальних проблем, в тому числі еміграцію талановитих людей з України закордон. Основою для такого сподівання є швидкі темпи росту креативних індустрій у світі, наявність в Україні необхідного для їх розвитку людського капіталу, а також поживавлення економічної та інвестиційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрощук Г. Національна інноваційна система України: стримуючі фактори / Г. Андрощук // Проблеми нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності та шляхи їх вирішення: Конференція (м. Київ, 27 вересня 2017), відп. ред. В.С. Шовкалюк. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2017. – с. 8-11
2. Вахович І. Розвиток креативних індустрій: регіональний вимір : монографія / Ірина Вахович, Олена Чуль. - Луцьк : Вежа-Друк, 2014. - 288 с.
3. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року. Проект // Стратегічні пріоритети. – 2011. – №3. – С. 11–30
4. Креатив. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wikipedia.org/wiki/Креатив>
5. Креативна економіка в Європі: 5 кроків для злету : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/culture/2016/03/21/209710/>
6. Мерзвинська А. М. Дослідження суті креативної економіки та тенденцій і проблем її розвитку в сучасних умовах / А. М. Мерзвинська // Проблеми системного підходу в економіці. – 2016. – Вип. 1. – С. 125-129. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2016_1_24

7. Перспективи приєднання України до платформи «Креативна Європа». Аналітична записка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.niss.gov.ua/articles/1863/>
8. Степанов А., Савина М. Креативная экономика: сущность и проблемы развития/ А. Степанов, М. Савина. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/kreativnaya-ekonomika-suschnost-i-problemy-razvitiya>
9. Сотнікова Ю. Креативна економіка в Україні: реальність чи перспектива?/ Ю. Сотнікова // Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика: зб. наук. пр. – с. 7-11
10. Тенденції розвитку креативності в контексті міжнародного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2860>
11. Флорида Р. Креативный класс: люди которые меняют будущее / Р. Флорида. – Издательський дом «КлассикаXXI». – М. – 2007. – с.432
12. Хокинс Дж. Креативная экономика. Как превратить идеи в деньги / Дж. Хокинс. – М.: Издательський дом «Классика XXI». – 2011. – 205 с.
13. Що таке креативна економіка і чи є вона в Україні? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://lvbs.com.ua/knowledge/uk/news/931>
14. Яким буде «креативний квартал» у Львові: особливості проекту. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tvoemisto.tv/news/yakym_bude_kreatyvnyu_kvartal_u_lvovi_osoblyvosti_proektu_75227.html
15. Юрьев В. Человеческий капитал креативного класса / В. Юрьев. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/chelovecheskiy-kapital-kreativnogo-klassa>
16. Ястремська О.М. Мотивація креативності новаторів : монографія / О. М. Ястремська, О. І. Бардадим. – Х.: ХНЕУ, 2013. – 212 с.
17. Adorno Theodor W., Horkheimer M. Dialektik der Aufklaerung Philosophische Fragmente S.Fischer Veriag GmbH Frankfurt am Main 1969.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kph.npu.edu.ua!/e-book/tpft/data/WOLG%20%23%201/913.%20%D5%E0%EA%F5%E0%E9%EC%E5%F0%20%CC.,%20%C0%E4%EE%F0%ED%EE%20%D2.%C2.%20%C4%E8%E0%EB%E5%EA%F2%E8%EA%>
18. Cushing R. «Creative Capital, Diversity and Urban Growth», Unpublished manuscript, Austin , Texas, December 2001;
19. The Creative Cities Network. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php>.